

ULKOMAILLA KUOLLEEN SUOMALAISEN KUOLEMANSYYN TUTKINTA

Poliisin rooli ja toimenpiteet

Inka-Liina Marttala

12/2020

Tiivistelmä

Tekijä(t)	Tutkinto
Inka-Liina Marttala	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinta, poliisin rooli ja toimenpiteet	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Kari Koppanen ja Marko Lehtoranta	Tutkimuksellinen
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena on lisätä tietoa ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinnasta. Tarkoituksena on selvittää, mitä kyseinen tutkinta pitää sisällään ja miten se käytännössä etenee. Työssä käsitellään poliisin roolia ja toimenpiteitä, uhrintunnistusta, oikeuslääketiedettä sekä poliisin yhteistyötä eri tahojen kanssa kyseisen tutkinnan aikana.</p> <p>Opinnäytetyössä tuodaan esiin myös ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinnassa esiintyviä haasteita ja ongelmia, sekä kehittämideoita niihin. Työ käsittelee ainoastaan kuolemansyyn tutkintaa, eli henkirikokset on rajattu aihealueen ulkopuolelle. Aihetta käsitellään opinnäytetyössä yleisellä tasolla, sitä ei ole kohdistettu tietyn poliisilaitoksen tai ulkomaan alueelle. Opinnäytetyötä voivat hyödyntää kaikki kyseisen aiheen parissa työskentelevät.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimustyönä. Aiheesta kerättiin tietoa teemahaastatteluiden avulla. Haastateltavien käytännön työkokemukset tukevat ja täydentävät hankittua teoriapohjaa. Teoriapohja koostuu pääsääntöisesti aihepiiriin liittyvästä kirjallisuudesta sekä lainsäädännöstä ja ohjeistuksista.</p> <p>Opinnäytetyöllä muodostettiin kattavasti tietoa ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaprosessista. Tutkimustuloksen perusteella voidaan todeta, että tuleva kuolemansyyn selvittämistä koskeva lainsäädännön uudistus koetaan tarpeelliseksi ja sen toivotaan selkeyttävän sekä yhtenäistävän tutkintaa tulevaisuudessa.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
34 + 2	Joulukuu 2020
Avainsanat	
Kuolemansyyn selvittäminen, poliisitutkinta, ulkomaat, vainaja, uhrintunnistus, oikeuslääketiede	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	3
1.2 Aiheen valinta ja rajaus.....	4
2 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSMENETELMÄ.....	5
2.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimustyö.....	5
2.2 Tutkimuksellisen työn toteutus	6
3 TEORIAPOHJA.....	8
3.1 Kirjallisuus ja aiemmat opinnäytetyöt aiheesta.....	8
3.2 Muu kirjallinen aineisto	9
3.3 Tilastotietoa.....	9
4 LAINSÄÄDÄNTÖ KUOLEMANSYYN SELVITTÄMISESTÄ.....	12
4.1 Poliisitutkinta	12
4.2 Lääketieteellinen kuolemansyyn selvittäminen	13
4.3 Oikeuslääketieteellinen kuolemansyyn selvittäminen.....	13
4.4 Lainsäädännön uudistus	14
5 HAASTATTELUT	15
6 TUTKIMUSTULOKSESTA.....	16
6.1 Ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinta käytännössä.....	16
6.2 Vainajan kuljetus ulkomailta Suomeen	16
6.3 Vainajan omaiset	18
6.4 Poliisin rooli ja toimenpiteet	19
6.4.1 Paikallispoliisi.....	20
6.4.2 Keskusrikospoliisi.....	21
6.5 Oikeuslääketiede	22
6.6 Yhteistyö	24
6.7 Haasteet.....	25
6.7.1 Kehittäminen.....	25
7 YHTEENVETO.....	27
7.1 Jatkotutkimukset	28
8 POHDINTAA	29
8.1 Eettisyys ja luotettavuus	30
LÄHTEET	31

LYHENTEET

AM	Ante-Mortem
DVI	Disaster Victim Identification
DVV	Digi- ja väestötietovirasto
KRP	Keskusrikospoliisi
KSA	Asetus kuolemansyyn selvittämisestä
KSL	Laki kuolemansyyn selvittämisestä
PM	Post-Mortem
POHA	Poliisihallitus
PolL	Poliisilaki
RL	Rikoslaki
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
UM	Ulkoministeriö

1 JOHDANTO

Kuolema on luonnollinen osa ihmisen elämää. Elämän päättyminen voi kuitenkin järkyttää monella tapaa ja kuoleman lopullisuus voi tuntua omaisista musertavalta. Kuoleman kohtaamiseen liittyvä tunnekirjo on laaja ja jokaisella yksilöllinen.

Omaisille aiheutuu usein paljon kysymyksiä paitsi kuolemasta, siihen johtaneista seikoista ja olosuhteista, mutta myös käytännön asioista ja järjestelyistä kuoleman jälkeen. Poliisin tulee osaltaan löytää mahdollisimman kattavasti vastauksia näihin omaisten mieltä painaviin kysymyksiin. Siinä onnistuminen edellyttää laadukasta ja perusteellista kuolemansyyn tutkimista.

Nämä asiat ja kysymykset korostunevat entisestään, kun läheisen kuolema tapahtuu ulkomailla. Mitä eri järjestelyitä tilanteeseen liittyy ja kuinka lähteä selvittämään asiaa? Kuolemansyyn selvittäminen on tärkeää niin yleisen oikeusturvan ja terveydenhuollon kannalta, kuin omaisten surutyön helpottamiseksi (Kiiski 2009, 15). Omaisten on tärkeää saada kuulla kuolemaan liittyvät, joskus mieltä järkyttävät faktat ja vastaukset kysymyksiinsä. Epätietoisuuden kanssa eläminen voi olla valtava taakka, ja hidaste surun käsittelylle. Surutyön lisäksi, ulkomailla kuolleen henkilön omainen voi kohdata taloudellista ahdistusta, mikäli läheisellä ei ollut matkavakuutusta, joka korvaa pääsääntöisesti kuolinsyystä riippumatta vainajan kuljetuksen Suomeen tai vaihtoehtoisesti paikalliset hautauskulut.

Kuolemansyyn selvittäminen on poliisille arkipäiväistä työtä. Selvästi suurin osa näistä kuolintapauksista on kuitenkin koti-Suomessa tapahtuneita ja ulkomailla kuolleita suomalaisia tulee tutkittavaksi harvemmin. Tässä opinnäytetyössäni perehdytäänkin tarkemmin kuolemansyyn tutkimista ulkomailla kuolleiden suomalaisten osalta. Miten tutkiminen etenee käytännössä, esiintyykö siinä erityisiä haasteita? Mikä on tutkimuksen tila tällä hetkellä? Minkälaista yhteistyötä poliisilta edellytetään eri tahojen kanssa? Mielenkiintoista on myös selvittää, onko lainsäädäntö ajan tasalla ja riittävää? Entäpä miten maailmalla leviävä COVID-19 koronavirus tulee mahdollisesti vaikuttamaan asiaan?

1.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on muodostaa kattavaa tietopaketti ulkomailla kuolleiden suomalaisten kuolemansyyn tutkimuksesta. Selvittää, mitä se pitää sisällään ja kuinka se

käytännössä etenee. Opinnäytetyössä selvennetään myös, mitä ovat poliisin rooli ja toimenpiteet kyseisessä tutkinnassa ja kuinka ne jakautuvat paikallispoliisille tai Keskusrikospoliisille. Vastauksia haetaan myös kysymyksiin, milloin oikeuslääketiedettä hyödynnetään tutkinnassa ja minkälaista yhteistyötä eri tahojen kanssa tehdään. Työssä kartoitetaan myös mahdollisia kehitettäviä kohteita; haasteita ja ongelmia kyseisessä tutkintaprosessissa ja sekä parannusehdotuksia niihin. Tätä opinnäytetyötä voivat hyödyntää kaikki aiheen parissa työskentelevät.

1.2 Aiheen valinta ja rajaus

Muistan ajatelleeni Poliisiammattikorkeakoulun kuolemansyyn tutkinnan luennoilla, että tämä se mahtaa olla mielenkiintoinen ja toisaalta haastava osa poliisin työtä. Opintoihin kuuluvan 10 kuukauden työharjoittelun aikana sain todeta, että sitä se totisesti on. Työharjoittelun aikana olin tekemisissä kuolemansyyn tutkinnan kanssa sekä rikostutkinnassa tutkijan roolissa, että kentällä haalaripukuisena (valvonta- ja hälytystehtävillä) ollessani. Mielestäni tärkeintä näillä tehtävillä oli faktatietojen selvittäminen ja kerääminen, sekä vainajan omaisten hienovarainen kohtaaminen. Työharjoittelussa rikostutkinnan osuudella opin, että ulkomailla kuolleiden suomalaisten tutkintaa tulee vastaan tietysti harvemmin, kuin Suomessa kuolleiden, mutta kuitenkin aina silloin tällöin. Aloin selvittää asiaa ja havaitsin, että Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijat ovat tehneet kuolemansyyn tutkinnasta useita eri opinnäytetöitä, mutta ei suoranaisesti ulkomailla kuolleiden näkökulmasta. Niinpä päätin valita tästä aiheen itselleni.

Opinnäytetyö käsittelee ainoastaan kuolemansyyn tutkintaa. Henkirikokset on rajattu työn ulkopuolelle. Henkirikosten tutkinta on itsessään moniulotteinen kokonaisuus, ja käsittelemällä niitäkin, opinnäytetyöstä olisi muodostunut liian laaja. Tästä syystä opinnäytetyössä ei käsitellä rikoslain (39/1889) 21 luvun 1-4 §:n mukaista tappoa, murhaa, surmaa tai lapsen surmaa, eikä 21 luvun 8-9 §:n mukaista kuolemantuottamusta tai törkeää kuolemantuottamusta. Luvussa 4. käsitellään tarkemmin mitä kuolemansyyn tutkinnalla tarkoitetaan. Opinnäytetyössä käsitellään ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaa hyvin yleisellä tasolla. Tarkoituksena ei ole kohdistaa sitä mihinkään tiettyyn poliisilaitokseen, taikka yksittäiseen ulkomaahan tai edes maanosaan. Opinnäytetyö on rajattu koskemaan ainoastaan ulkomailla kuolleita suomalaisia, eli työssä ei perehdytä Suomessa kuolleiden ulkomaalaisten tutkintaan. Suomalaisella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä Suomen kansalaista, jonka kotikunta on Suomessa. Erikseen ovat ulkosuomalaiset, joiden määritelmä käydään läpi luvussa 3.3.

2 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSMENETELMÄ

Aihevalinnan jälkeen, oli aika pohtia opinnäytetyön toteutusmuotoa. Opinnäytetyö voi olla joko toiminnallinen, tutkimuksellinen tai portfoliotyyppinen toteutusmuodoltaan (Haikansalo, Korander 2020, 4-5). Kuten tiivistelmässä todetaan, tämä työ on tutkimuksellinen. Tässä luvussa käsitellään syitä tutkimuksellisen työn valintaan.

Opinnäytetyöprosessin alussa ensisijaisena vaihtoehtona pidin toiminnallista toteutusmuotoa, jolloin työn lopputuotoksena olisi ollut produkti. Tässä tapauksessa produkti olisi ollut opas ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinnasta. Aineistoa kerätessä kävi kuitenkin ilmi, että lainsäädäntö kuolemansyyn selvittämisestä on muuttumassa ensi vuoden (2021) puolella.

Pohdin, olisiko loppuvuonna 2020 julkaistu opas enää ajantasainen taikka hyödyllinen seuraavan vuoden lakimuutoksen ja sitä todennäköisesti seuraavien ohjeistusten muutosten vuoksi. Osittain tästä syystä opinnäytetyö toteutetaan tutkimuksellisenä. Päätökseen vaikutti myös halu kerätä käytännön kokemuksia teoriapohjan tueksi ja tarkoitus kartoittaa aiheen nykytilaa sekä mahdollisia haasteita. Käytännön kokemuksia saa haastattelemalla aihealueen parissa työskenteleviä asiantuntijoita.

2.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimustyö

Tutkimuksellisissa opinnäytetöissä sekä aineiston keruu, että tiedon käsittely ovat jaettavissa karkeasti kahteen menetelmään; määrälliseen ja laadulliseen. Laadullisessa työssä aineisto voidaan kerätä muun muassa asiantuntijahaastatteluilla, mikäli opinnäytetyön tavoite on yleinen, esimerkiksi tiedon lisääminen aiheesta (Hakala 2004, 114). Laadullisessa tutkimuksessa on kyse enemmän sanoista ja lauseista, kun taas määrällisessä tutkimuksessa tarkastellaan lukuja. Kananen mukaan laadullisella tutkimuksella pyritään saamaan ymmärrys ilmiöstä, eli saamaan vastaus kysymykseen ”mistä tässä on kyse?”. (Kananen 2017, 32, 35). Kuten aiemmassa johdanto - kappaleessa todettiin, on tämän opinnäytetyön tavoitteena juurikin ottaa selvää kuolemansyyn tutkinnasta ulkomailla kuolleiden näkökulmasta, kerätä teoretietoa ja käytännön kokemuksia yhteen teokseen. Näiden edellä mainittujen seikkojen vuoksi opinnäytetyössä käytetään laadullista eli kvalitatiivista toteutusmuotoa.

Laadullisella eli kvalitatiivisuudella tarkoitetaan aineiston ja analyysin muotoa. Aineiston laatu korvaa määrän laadullisessa tutkimustyössä. (Eskola ym 1998, luku Laadullisen tutkimuksen määrittelyä.) Haastattelu lienee yleisin tapa laadullisen aineiston keräämiseen. Haastattelumuotoja ovat strukturoitu-, puolistrukturoitu-, teema- tai avoin haastattelu. Näistä neljästä vaihtoehdosta tässä opinnäytetyössä käytetään teemahaastattelua. Tämä haastattelumuoto koettiin parhaaksi vaihtoehdoksi tälle opinnäytetyölle, sillä teemahaastattelulle tyypillistä on, että aihepiirit haastattelulle on määritelty etukäteen. Haastattelija huolehtii, että kaikki aihepiirit käydään läpi, vaikkakin niiden suunniteltu järjestys ja laajuus voivat vaihdella eri haastatteluissa. Teemahaastattelun hyvänä puolena on myös se, että haastateltava voi vastata kysymyksiin vapaamuotoisesti. Haastattelussa käytettävät teemat varmistavat, että kaikkien haastateltavien kanssa on puhuttu samoista aihepiireistä ja teemojen avulla haastatteluaineistoa voi käsitellä jäsennetysti. (Eskola ym 1998, luku Aineiston hankinta.)

2.2 Tutkimuksellisen työn toteutus

Laadullisen aineiston analyysitapoja on useita, kuten kvantifioiminen, teemoittelu, tyypittely, sisällön erittely, keskusteluanalyysi sekä diskursiiviset analyysitavat. Tässä opinnäytetyössä aineistoa analysoitiin teemoittelun avulla. Teemoittelulla tekstiaineistosta saadaan kokoelma erilaisia vastauksia ja tuloksia esitettyihin kysymyksiin. (Eskola ym 1998, luku Analyysitavat.) Opinnäytetyön suunnittelu ja toteutus aloitettiin alkukesällä 2020, Poliisiammattikorkeakouluun kuuluvan työharjoittelun aikana. Opinnäytetyön haastattelut sijoittuivat vuoden 2020 loppusyksylle.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa kasvotusten tapahtuva haastattelu oli ensisijainen ja itsestään selvä vaihtoehto, mikäli se haastateltaville sopii. Suomessa tälläkin hetkellä vallitseva koronapandemia laittoi kuitenkin suunnitelmat uusiksi. Kasvotusten tapahtuvan haastattelun sijaan oli yllättäen tarpeellista pohtia muita vaihtoehtoja, joita käytännössä olivat haastattelu puhelimitse tai sähköpostitse. Edellä mainitun syyn takia, haastattelut käytiin puhelimitse, jotta vältettiin ylimääräisiä lähikontakteja ihmisiin sekä matkustamista eri puolille Suomea. Puhelimitse pääsee kuitenkin parempaan vuorovaikutukseen haastateltavien kanssa ja se mahdollistaa vapaamman keskustelun aihepiireistä, verrattuna haastatteluun sähköpostiviestien kautta.

Ennen haastatteluja määriteltiin valmiiksi teemat. Teemoiksi muodostuivat:

- ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinta käytännössä,
- poliisin / oikeuslääketieteen rooli & toimenpiteet,
- yhteistyö sekä
- haasteet & kehittäminen.

Haastateltavaksi haluttiin henkilöitä, jotka työskentelevät kuolemansyyn tutkinnan parissa. Poliisin lisäksi koin tarpeelliseksi saada näkökulmia myös oikeuslääkäriltä. Haastateltavia oli tarkoitus olla kolme. Haastateltavia saatiin kuitenkin kaksi. Tätä käsitellään lisää työn lopussa.

Haastateltaviin otettiin ensin yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse asian ja opinnäytetyön laatijan esittelyn merkeissä. Ennen haastattelua haastateltaville lähetettiin sähköpostitse haastattelukirje ja kysymysrunko. Kirjeessä kiitettiin osallistumisesta, kerrottiin vielä haastattelun tarkoitus ja toteutustapa. Kirjeessä mainittiin myös, että haastateltavien henkilöllisyyttä ja työpaikkaa käsitellään opinnäytetyössä siten, ettei heitä voi tunnistaa. Haastateltaville kerrottiin etukäteen, että haastattelu tullaan nauhoittamaan sekä litteroimaan muistiinpanojen tueksi.

Haastatteluilla pyrittiin saamaan käytännön kokemuksia työstä lakipykälien ja säännösten ympärille. Haastateltavia pyydettiin tuomaan esiin myös mahdollisia haasteita taikka ongelmia käytännön työssä, sekä parannusehdotuksia niihin.

3 TEORIAPOHJA

3.1 Kirjallisuus ja aiemmat opinnäytetyöt aiheesta

Opinnäytetyöni aihetta valitessa ja työtäni hahmotellessa tutustuin aiheesta aiemmin tehtyihin opinnäytetöihin. Pian oli havaittavissa, että kuolemaan ja kuolemansyyn tutkintaan liittyviä opinnäytetöitä on laadittu paljon. Kuolemansyyn tutkintaa on käsitelty Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetöissä monista eri mielenkiintoisista näkökulmista. Kuten esimerkiksi Kuolemansyyntutkinnan laatu – poliisin tuottamien kuolemansyyn tutkintailmoitusten tarkastelua (Gavrilov 2013), Vainajan ulkoisen tarkastuksen tekeminen: poliisin tukidokumentti vainajan ulkoisen tarkastuksen tekemiseen (Kivistö 2020), Vinkit kuolleiden käsittelyyn: mietteitä ja ajatuksia kuolemansyyntutkintaan ja kuolleiden käsittelyyn (Soukkio 2019) ja Kuolinviestin toimittaminen (Auranen, Huhta 2019). Kuolemansyyn tutkintaan liittyviä opinnäytetöitä on tehty myös muissa ammattikorkeakouluissa, esimerkkinä Suomen Uhrintunnistusoppaan laatiminen (Vuorisalo 2019, Laurea).

Granroth käsittelee osana opinnäytetyötään muiden maiden lainsäädäntöä ja ohjeistusta kuolemansyyn tutkinnassa (Granroth 2017, 46-52). Esille nousi useita mielenkiintoisia eroavaisuuksia kuolemansyyn selvittämisessä. Esimerkiksi Ruotsissa lääkäri voi siirtää kuoleman toteamisen tutkimisen ohjeistamalleen sairaanhoitajalle tai ensihoitajalle (Granroth 2017, 47). Suomessa tämä ei ole mahdollista, vaan kuoleman toteaa lääkäri, kuten myöhemmin luvussa 4.1 käydään asiaa läpi. Tätä seikkaa tosin meillä Suomessakin tullaan käsittelemään, sillä hallitus valmistelee parhaillaan esitystä eduskunnalle mm. kuolemansyyn selvittämistä koskevan lain (459/1973) muutoksesta. Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntön (VN/9812/2019) mukaan ennakoitussa kuolemantapauksessa kuoleman toteamiseksi suoritettavat tutkimukset voisikin tehdä lääkärin ohjeistama sairaanhoitaja, jotta ruumis saataisiin siirrettyä kylmäsäilytystilaan odottamaan varsinaista kuoleman toteamista lääkärin toimesta. Myös sellaisista edellytyksistä säädettäisiin, joiden täyttyessä poliisimiehen tekemien kuolemaa koskevien ilmeisten havaintojen perusteella ruumis voitaisiin siirtää kylmäsäilytystilaan. Lakiuudistuksen sisältöä ulkomailla kuolleiden osalta käsitellään tässä työssä tarkemmin luvussa 4.4.

Opinnäytetöitä läpikäydessä oli kuitenkin havaittavissa, että ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinnan näkökulmasta aihetta ei ole käsitelty laajemmin. Tämä

vahvasti omaa aihevalintaani. Kuolemansyyn tutkintaan liittyvää kirjallisuutta löytyy hyvin. Keskeisin ja kattavin teos aiheesta lienee Poliisin rooli kuolemansyyn tutkinnassa (Kiiski 2009). Kiisken (2009, 53) mukaan ulkomailla kuolleen henkilön mukana tulevien dokumenttien tiedot tapahtumista ja potilaan hoidosta ovat usein olemattomat tai puutteelliset. Myöskään ulkomailla tehty ruumiinavaus ei aina täytä oikeuslääketieteelliselle ruumiinavaukselle asetettuja vaatimuksia. Kirja on julkaistu vuonna 2009 ja onkin mielenkiintoista kuulla, onko reilussa kymmenessä vuodessa tapahtunut muutosta.

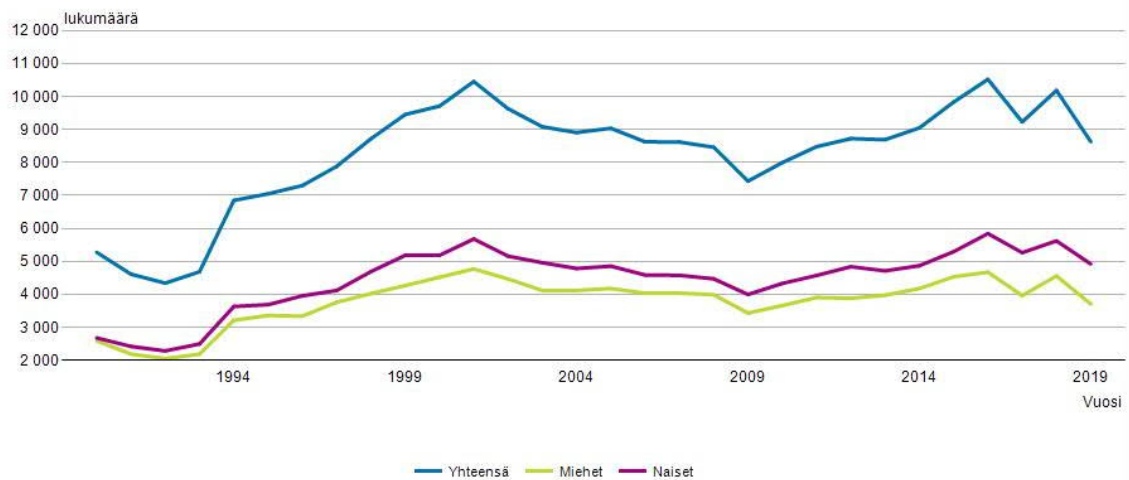
3.2 Muu kirjallinen aineisto

Opinnäytetyötä varten tutustuin edellä mainittujen lähteiden lisäksi Poliisihallituksen ohjeeseen sekä kirjeeseen Poliisitutkinta kuoleman johdosta (ohje 2013, kirje 2016), Poliisihallituksen ohjeeseen Poliisin uhrintunnistustoiminta (2018), Poliisihallituksen lausuntoon (2020) Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntöön (2020), Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeeseen Ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn selvittäminen ja hautaaminen Suomeen (2013) sekä Kansainvälisten virka- ja oikeusapuasioiden käsikirjaan (KRP 2019, Kansainväliset kuolintapaukset). Lisäksi tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty muun muassa poliisin, KRP:n, ulkoministeriön, sisäministeriön, THL:n ja Council of Europe – Euroopan neuvoston Internet-sivustoja.

3.3 Tilastotietoa

Ulkosuomalaisella tarkoitetaan Suomen ulkopuolella asuvaa Suomen kansalaista tai suomalaista syntyperää olevaa henkilöä. Heitä on maailmalla kaiken kaikkiaan jopa yli 1,6 miljoonaa. Kun määritellään tarkemmin, ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia on noin 300 000. (Sisäministeriö, Ulkosuomalaiset).

Muuttoliike muuttujina Sukupuoli ja Vuosi. Suomi, YHTEENSÄ, Maastamuutto Suomesta.

Lähde: Muuttoliike, Tilastokeskus

Taulukko 1. Maastamuuton määrä Suomesta vuosina 1990 – 2019, muuttajien syntymävaltio Suomi. Lähde: Muuttoliike, Tilastokeskus.

Taulukossa 1. sininen viiva kuvastaa maastamuuttoa yhteensä, vihreä viiva miesten ja violetti viiva naisten osuutta. Korkeimmillaan maastamuutto on ollut noin 10 500 ja alhaisimmillaan noin 4500 vuodessa. Henkilöiden syntymävaltio on rajattu kyseisessä taulukossa Suomeen. Muuttomaata ei ole rajattu tiettyyn maahan tai maanosaan.

Vuonna 2019 Suomessa kuolleita oli 53 949 (Tilastokeskus 2019). Virallisia tilastotietoja ulkomailla kuolleista suomalaisista on avoimia lähteitä käyttäen saatavilla heikosti. Esiin nousi ainoastaan uutisointia aiheesta, kuten MTV:n selvitys (2018), jossa kerrotaan, että ulkoministeriön tilastojen mukaan suomalaisia kuolee vuosittain ulkomailla noin 500. Luotettavan tilastotiedon saamiseksi oli otettava yhteyttä sähköpostitse Ulkoministeriön Konsuliasioiden yksikköön (KPA-10). Ulkoministeriön Konsuliasioiden yksikön mukaan vuonna 2019 ulkomailla kuolleita suomalaisia oli 592.

Konsuliasioiden yksikön vastauksen mukaan tilastoihin liittyy kuitenkin hiukan harhaa tilastointitavasta- ja ajasta johtuen. Ulkoministeriöllä olevat kuolemantapausselvitykset eivät välttämättä kerro koko totuutta kaikista suomalaisten kuolemantapauksista ulkomailla, sillä kaikki tapaukset eivät heille asti kantaudu. Konsuliasioiden yksiköstä huomautetaan myös, että on olemassa paljon vakituisesti ulkomailla asuvia Suomen kansalaisia, ja jos heidän omaisensakin asuvat ulkomailla ja vainaja haudataan ulkomaille, ei tapaus välttämättä päädy ulkoministeriön hoitoon missään vaiheessa, eikä tapaus lukeudu myöskään heidän tilastoihinsa. Toisaalta myös tilastointitapa voi aiheuttaa harhaa, sillä jos kuolematapausta

käsitellään esimerkiksi kahden vuoden puolella, tulee merkintä ulkoministeriön järjestelmässä molempiin. Tämän vuoksi ulkoministeriön antama luku ulkomailla kuolleista suomalaisista on vain suuntaa antava.

4 LAINSÄÄDÄNTÖ KUOLEMANSYYN SELVITTÄMISESTÄ

4.1 Poliisitutkinta

Poliisilain (872/2011) 6. luvun 1 §:n mukaan poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Samassa pykälässä säädetään, että poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain (805/2011) säännöksiä. Poliisitutkintaa ovat muun muassa kuolemansyyn tutkinta, palonsyöntutkinta, kadonneen henkilön löytämiseksi tehtävä tutkinta, työtapaturmatutkinta sekä ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun ja maasta poistamisen edellytysten selvittäminen (Poliisi, Poliisitutkinta, luettu 8.11.2020).

Yksi tärkeimpiä poliisitutkinnan muotoja on kuolemansyyn selvittämiseksi tehtävä poliisitutkinta (Rantaeskola 2014, 146). Kuolemansyyn tutkintaa säätelee laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973). Tätä lakia täsmentää asetus kuolemansyyn selvittämisestä (948/1973).

Laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973) 7 §:n mukaan kuolemansyyn selvittämiseksi on poliisin suorittava tutkinta, kun kuoleman ei tiedetä johtuneen sairaudesta tai kun vainaja ei viimeisen sairautensa aikana ole ollut lääkärin hoidossa; kun kuoleman on aiheuttanut rikos, tapaturma, itsemurha, myrkytys, ammattitauti tai hoitotoimenpide tahi kun on aihetta epäillä kuoleman johtuneen jostakin sellaisesta syystä; tai kun kuolema muuten on tapahtunut yllättävästi.

Jotta kuolemansyyn tutkinta voidaan ylipäättänsä aloittaa, on lääkärin täytynyt todeta henkilö kuolleeksi. Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (27/2004) kuoleman toteamisesta 2 §:ssä todetaan, että ihminen on kuollut, kun kaikki hänen aivotoimintansa ovat pysyvästi loppuneet. Asetuksen (27/2004) 6 §:ssä määritellään, että kuoleman voi todeta ainoastaan laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun asetuksen (564/1994) 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu, laillistetun lääkärin tehtävää valtiolla, kunnassa tai kuntayhtymässä hoitava lääketieteen opiskelija. Laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973) 2 § säätelee, että kuolleen saa haudata, ruumiin luovuttaa lääketieteen opetusta tai tutkimusta varten yliopistolle vasta, kun kuolemansyyn on siten selvitetty kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään ja lupa hautaamiseen on annettu. Hautausluvan antaa lääkäri, jollei valtioneuvoston asetuksella toisin säädetä.

Kuolemansyyn selvittäminen on Suomessa muodoltaan joko lääketieteellistä tai oikeuslääketieteellistä. Se kumpaan menettelymuotoon päädytään, riippuu kuoleman olosuhteista.

4.2 Lääketieteellinen kuolemansyyn selvittäminen

Kun lääkäri on saanut ilmoituksen henkilön kuolemasta, tulee tämän kuolemansyyn selvittämistä koskevan asetuksen (948/1973) 3 §:n mukaan viivytystä suorittaa ulkoinen ruumiintarkastus kuoleman toteamiseksi ja sen syiden sekä muiden olosuhteiden selvittämiseksi. Lääketieteellinen ruumiinavaus voidaan kuolemansyyn selvittämiseksi suorittaa, jos kuollut henkilö viimeisen sairautensa aikana on ollut lääkärin hoidossa ja jos ruumiinavaus on yleisen terveyden- ja sairaanhoidon kannalta tarpeellinen. (KSA 4§).

Mikäli lääketieteellisessä kuolemansyyn selvittämisessä ilmenee kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:ssä tarkoitettuja seikkoja, on suorittajalääkärin välittömästi saatettava asia poliisin tietoon ja keskeytettävä lääketieteellinen kuolemansyyn selvittäminen. (KSA 6§.)

4.3 Oikeuslääketieteellinen kuolemansyyn selvittäminen

Mikäli kuolemansyytä ei voida ulkoisen ruumiintarkastuksen suorittaneen lääkärin lausunnon ja muiden tutkinnassa esiintyneiden seikkojen perusteella todeta, tulee suorittaa oikeuslääketieteellinen ruumiinavaus (KSL 9 §). Asetus kuolemansyyn selvittämisestä 11 § määrittää, että oikeuslääketieteelliset ruumiinavaukset suorittaa ensisijaisesti oikeuslääkäri. Oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen suorittamisesta säädetään asetuksessa kuolemansyyn selvittämisestä (948/1973) seuraavasti:

Avauksen suorittajan on annettava kuolemansyystä ja kuolemanluokasta perusteltu lausunto, jossa kunkin johtopäätöksen osalta viitataan avauspöytäkirjan asianomaisiin kohtiin. Perusteluista tulee selvästi käydä ilmi, miltä osin johtopäätökset nojautuvat yksinomaan avauksessa tehtyihin havaintoihin, miltä osin mahdollisesti suoritettujen erikoistutkimusten tuloksiin ja miltä osin muussa tutkinnassa saatuihin tietoihin. Lausunnossa on verrattava havaintoja ja johtopäätöksiä muussa tutkinnassa saatuihin tietoihin sekä osoitettava niiden välinen yhdenmukaisuus tai ristiriitaisuus. (KSA 15 §.)

Toisaalta mikäli avauksen suorittanut ei varmuudella voi todeta kuolemansyytä tai kuolemanluokkaa, on siitäkin selvästi ilmoitettava lausunnossa perusteluineen.

4.4 Lainsäädännön uudistus

Kuten teoriaosuudessa todettiin, hallitus valmistelee esitystä eduskunnalle mm. kuolemansyyn selvittämistä koskevan lain (459/1973) muutoksesta. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain, terveyden-suojelulain sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain muuttamisesta on sosiaali- ja terveysministeriön valmisteltavana (hankenumero STM078:00/2019). Esitysluonnos on ollut lausuntokierroksella 18.6. – 7.8.2020 ja hankkeen arvioitu esittelyviikko on 17/2021.

Kuolemansyyn selvittämisen osalta esityksessä säädetään mm. kuolemasta ilmoittamisesta, kuoleman toteamisesta, ruumiin säilyttämisestä ja ulkomailla kuolleen henkilön kuolemansyyn selvittämistä. Lausuntopyynnössä (STM VN/9812/2019) lakimuutosta perustellaan mm. sillä, että osittain vanhentunut ja aukollinen lainsäädäntö kuolemansyyn selvittämisestä on aiheuttanut ongelmia käytännön toiminnassa ja yhteiskunnan resurssien tarkoituksen mukaisessa käytössä.

Tällä hetkellä kuolemansyyn selvittämistä koskevan asetuksen (948/1973) 23 §:n mukaan asetuksen säännöksiä on *soveltuvin* osin noudatettava myös kuolleen syntyneen ja ulkomailla kuolleen osalta. Edellä mainittu on määritelty ainoastaan asetuksessa, ei kuolemansyyn selvittämistä koskevassa laissa. Asetuksessakaan ei määritellä tarkemmin miltä osin säännöksiä on noudatettava. Tällaisenaan se jättää tulkinnan mahdollisuuksia ja aiheuttaa näin epäselvyyttä.

Hankkeen (STM078:00/2019) esitysluonnoksen tavoitteet - luvussa ehdotetaan, että Suomen viranomaisten vastuulle ei kuuluisi kuolemansyyn selvittäminen eikä siihen liittyvien asiakirjojen laadinta ulkomailla kuolleiden henkilöiden osalta. Tämä vaikuttaa järkevältä ehdotukselta, sillä kuten esitysluonnoksessakin mainitaan, vastaavasti Suomen viranomaiset huolehtivat Suomessa kuolleiden henkilöiden kuolemansyyn selvittämisestä ja asiakirjojen laadinnasta, olipa vainajan kansalaisuus mikä tahansa. Esityksessä todetaan, että edelleenkin Suomen viranomaisille kuuluisi kuitenkin ulkomailla kuolleen väestötietomerkinnot ja hautausluvan laatiminen. Vain eräissä rajatuissa poikkeustapauksissa Suomen

viranomaisille kuuluisi oikeuslääketieteellinen kuolemansyyn selvittäminen sekä poliisitutkinta ulkomailla kuolleiden suomalaisten osalta.

Poliisihallitus toteaa Sosiaali- ja terveysministeriölle antamassaan lausunnossa (VN/9812/2020) muun muassa, että sääntelyn tarkennuksen ja poliisin tutkintavelvollisuuden rajaaminen vain erityisiin tilanteisiin on hyvä asia.

5 HAASTATTELUT

Opinnäytetyötä varten haastateltiin kahta aihepiirin parissa työskentelevää ammattilaista; poliisia ja oikeuslääkärinä. Opinnäytetyössä ei julkaista haastateltavien nimiä tai tunnistettavia työpaikkatietoja, vaan heistä käytetään kirjaimia A = poliisi ja B = oikeuslääkäri.

A on työskennellyt poliisina 35 vuotta, josta lähes koko uransa rikostutkinnassa, pääsääntöisesti väkivalta- ja henkirikostutkinnassa. A työskentelee päätyönsä ohella Keskusrikospoliisin DVI – eli uhrintunnistus - yksikössä.

B on työskennellyt oikeuslääkärinä 20 vuotta. B suorittaa ulkomailla tavalla tai toisella kuolleiden suomalaisten kuolemansyyn tutkintaa arviolta toistakymmentä vuodessa. Tästä erikseen ovat ulkomailla kuolleille annettavat hautausluvut, jossa ei tehdä kuolemansyyn tutkintaa.

6 TUTKIMUSTULOKSESTA

6.1 Ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinta käytännössä

Lähtökohta on, että ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyy selvitetään siinä maassa, missä kuolema on tapahtunut. A toteaa, että kun puhutaan ns. normaalista kuolemansyyn tutkinnasta, kuuluu se vainajan kotipaikkakunnan poliisille. Tämän taustalla on poliisin aluevastuu – periaate Suomessa. Ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinnasta vastaa puolestaan vainajan löytämispaikan poliisi. A muistuttaa, että Suomen poliisilla on toimivaltaa vain maamme rajojen sisäpuolella, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Tieto ulkomailla kuolleesta tulee kyseisen toimipiirin edustuston kautta ulkoministeriön konsuliasioiden yksikköön. Ulkoministeriö välittää viestin kuolemasta vainajan kotipaikkakunnan poliisille virka-aikana ja virka-ajan ulkopuolella Keskusrikospoliisille (KRP: Kansainväliset kuolintapaukset).

A totesi myös, että tieto ulkomailla kuolleesta suomalaisesta menee ulkoministeriöön, tapahtuipa kuolema periaatteessa missä maassa tahansa. A:n mukaan ulkoministeriön kautta tieto kuolemasta tulee yleensä KRP:n viestiliikennekeskukseen. Viestiliikennekeskuksesta tieto ilmoitetaan vainajan kotipaikkakunnan poliisille.

A:n mukaan ulkomailla kuolleesta suomalaisesta aloitetaan kuolemansyyn tutkinta, kun katsotaan, että ulkomailla suoritettu tutkimus on jäänyt jollain tavalla vajaaksi, eikä oikeuslääkäri pysty kirjoittamaan hautauslupaa.

B:n mukaan tieto ulkomailla kuolleesta suomalaisesta täytyy tulla oikeuslääkärille aina poliisilta. Poliisin tulee olla yhteydessä oikeuslääkəriin ja yhdessä oikeuslääkärin kanssa keskustella mikä on missäkin tapauksessa kuolemansyyn selvittämisen tapa. B:n mukaan poliisi on toimeenpaneva viranomainen tässä asiassa. Oikeuslääkärin asiantuntemus on asiassa lääketieteellinen puoli.

6.2 Vainajan kuljetus ulkomailta Suomeen

Vainaja voidaan haudata tai tuhkata kuolinmaahan. Vaihtoehtoisesti vainaja voidaan kuljettaa kotimaahan arkussa tai tuhkattuna. Ruumiin kuljetusta koskevia seikkoja säädetään kahdessa kansainvälisessä valtiosopimuksessa. Näitä ovat Kansainliiton Berliinin sopimus

(League of Nations: International Regulations for Body Transport 1937) sekä Euroopan neuvoston sopimus ruumiiden siirtämisestä (Agreement on the Transfer of Corpses 1973). Suomi ratifioi Euroopan neuvoston sopimuksen 14.02.1989 ja asetus ruumiiden kuljettamista koskevan sopimuksen voimaansaattamisesta (13/1989) tuli voimaan 15.03.1989. Sopimuksessa säädetään muun muassa kuljetuksen mukana tulevista asiakirjoista sekä kuljetuslaatikon ja arkun materiaalista sekä rakenteesta (13/1989, 6-7 artiklat).

Sopimus ruumiiden kuljettamisesta (13/1989) 3. artiklan mukaan ruumiin mukana tulee kuljettamisen aikana olla erityinen asiakirja, ruumiinkuljetuslupa, jonka lähtövaltion toimivaltainen viranomaisella antaa. Ruumiin kuljetuslupa tulee olla kirjattuna *kuvassa 1*. näkyvät tiedot (muun muassa vainajan henkilötiedot, kuolinaika, -paikka ja -syy sekä kuljetusreitti). Kuljetusluvasta kääntöpuolelta tulee ilmetä sopimuksen 3. ja 5. artiklan teksti ja kuolinsyy on ilmoitettava englanniksi, ranskaksi taikka WHO:n kansainvälisellä sairauksien luokitustunnuksella. Lisäksi mikäli kuolinsyytä ei voida ilmoittaa vaitiolovelvollisuuden vuoksi, kuolinsyy selvittävä todistus tulee sulkea sinetöityyn kirjekuoreen, joka seuraa vainajaa kuljetuksen mukana ja se luovutetaan määrävaltion (sen valtion, jossa ruumis haudataan tai tuhkataan) viranomaiselle. Sinetöidyn kirjekuoren tulee olla tunnistettava ja se on kiinnitettävä kuljetuslupa. Vaihtoehtoisesti kuljetusluvasta on ilmetävä, kuoliko henkilö luonnollisista syistä ja tautiin, joka ei ole tartuntatauti. Mikäli näin ei ole, kuolinolosuhteet tai tartuntataudin laatu tulee ilmoittaa. (13/1989, liite Ruumiinkuljetuslupa.)

European Treaty Series - No. 80

APPENDIX

LAISSEZ-PASSER FOR A CORPSE

This laissez-passer is issued in accordance with the Agreement on the Transfer of Corpses, in particular Articles 3 and 5¹.

Authority is hereby given for the removal of the body of:

Name and first name of the deceased:

.....

died on at

State cause of death (if possible)² and ³

.....

at the age of years

Date and place of birth (if possible)

The body is to be conveyed

..... (means of transport)

from (place of departure)

via (route)

to (destination)

The transport of this corpse having been duly authorised, all and sundry authorities of the States over whose territory the corpse is to be conveyed are requested to let it pass without let or hindrance.

Done at on

Signature of the competent authority

Official stamp of the competent authority

1. The text of Articles 3 and 5 of the Agreement is to appear on the reverse side of the laissez-passer.
2. The cause of death should be stated in English or French or in the numerical WHO code of the international classification of diseases.
3. If cause of death is not stated for reasons of professional secrecy then a certificate indicating the cause of death should be placed in a sealed envelope accompanying the corpse during transport and be presented to the competent authority in the State of destination. The sealed envelope, which shall bear some external indication for identification purposes, shall be securely attached to the laissez-passer.
Alternatively, an indication should be made on the laissez-passer as to whether the person died of natural causes and of a non-contagious disease.
If this is not the case, the circumstances of the death or the nature of the contagious disease should be indicated.

Kuva 1. Appendix - Laissez-passer for a corpse, Ruumiinkuljetuslupa – liite (kuva: Council of Europe: Appendix to the Agreement on the Transfer of Corpses, ETS no. 080).

Valtio maksaa vainajan kotiuttamiskulut vain harvoissa poikkeustapauksissa. Esimerkki tällaisesta poikkeustapauksesta, johon valtioneuvosto ratkaisussaan päätyi, on vuoden 2004 tsunamin uhrin Thaimaasta Suomeen (KRP: Kansainväliset kuolintapaukset, luettu 12.5.2020).

6.3 Vainajan omaiset

Digi- ja väestötietovirasto (DVV, Ulkomailla tapahtunut kuolema) ohjeistaa, että omaisen tulee ilmoittaa läheisen kuolemasta ulkomailla Digi- ja väestötietovirastoon. Ilmoituksen lisäksi DVV:lle pitää toimittaa ulkomaan viranomaisen laatima alkuperäinen kuolintodistus

ja suositeltavaa on kopioida vainajan passi liitteeksi ilmoitukseen sekä tarvittaessa laillistaa ja käännättää asiakirjat.

Vainajan omaisten vastuulle kuuluu pääsääntöisesti myös ulkomailla kuolleen henkilön hautaaminen kuolinmaassa tai vaihtoehtoisesti vainajan kotiuttaminen Suomeen. Konsulipalvelulain (498/1999) 24 §:n mukaan vainajan hautaamiseen, tuhkaamiseen taikka kotiuttamiseen liittyvissä asioissa lähiomainen voi halutessaan pyytää apua ulkomaan edustustolta. Suomesta löytyy hautauspalveluita, jotka järjestävät kansainvälisiä kuljetuksia vainajan kotiuttamiseksi.

Matkailijan matkustajavakuutus kattaa yleensä kuolinsyystä riippumatta joko paikalliset hautauskulut tai kotiutuskulut Suomeen vainajan asuinpaikkakunnalle. On kuitenkin huomioitavaa, että mikäli ulkomailla kuolleella henkilöllä ei ole käytössä matkavakuutusta, kaikki kulut jäävät omaisten ja kuolinpesän vastuulle, mikäli he haluavat vainajan kotiuttaa Suomeen. (THL 2013, 1-2.) Etenkin vainajan kuljettamiskulut Suomeen voivat nousta tällöin todella suuriksi. Mikäli matkavakuutusta ei ole, eikä kuolinpesällä tai omaisilla ole varaa kustantaa kotiuttamista, omaiset voivat halutessaan kääntyä esimerkiksi sosiaaliviranomaisten tai seurakunnan puoleen.

Positiivista on, että valtaosalta matkustajista löytyy voimassa oleva matkavakuutus. Finanssiala ry:n tekemän vakuutustutkimuksen (FA 2020) mukaan 78 %:lla vastaajista on jatkuvasti voimassa oleva vuosimatkavakuutus ja 51 %:lla on matkavakuutus, joka korvaa henkilövahingot. 95 % kaikista tutkimukseen vastanneista oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämästä ”matkasairaudet ja –tapaturmat korvaava matkavakuutus on tarpeellinen aina matkustettaessa”.

Omaisilla ei aina ole mahdollisuuksia huolehtia kuolemaan liittyviä käytännön järjestelyitä, tai vainajalla ei ole lainkaan lähiomaisia. Näissä tilanteissa, joissa omaiset eivät huolehdi hautausta ja vainajan kotiuttamista, Suomen ulkomaan edustusto alkaa hoitaa asiaa. He ovat yhteydessä kuolinmaan viranomaiseen, ja vainajan hautaaminen tai tuhkaus tapahtuu kuolinmaan käytännön mukaisesti (THL 2013, 1-2).

6.4 Poliisin rooli ja toimenpiteet

A kertoi haastattelussa, poliisi voi käyttää kuolemansyyn selvittämisessä apunaan esim. oikeuslääketiedettä, DNA – tutkijoita ja hammaslääketiedettä, mutta kuolemansyyn

tutkinnasta vastaa aina poliisi. A muistuttaa, että kuolemansyyn selvittäminen pitää sisällään muutakin, kuin itse kuolinsyyn selvittämisen. Siihen kuuluu myös mm. vainajan tunnistaminen sekä kuolinviestin vieminen omaisille.

Suomessa poliisin tulee aina vielä varmistaa vielä vainajan henkilöllisyys. Tämän jälkeen poliisin tulee huolehtia, että kuolinviesti toimitetaan lähiomaisille mahdollisimman pian. Lienee sanomattakin selvää, että vainajan henkilöllisyydestä ei saa jäädä epäselvyyttä.

B:n mukaan poliisin vastuulla on riittävän tiedon hankinta. Poliisin on pyrittävä selvittämään mahdollisimman tarkasti kuoleman olosuhteet sekä vainajalle kuolinmaassa tehdyt toimenpiteet kuolemansyyn selvittämiseksi. B toi esiin, että poliisille voi jäädä joskus käsitys, että vainajalle on tehty ruumiinavaus kuolinmaassa, vaikkei ole, tai ruumiille on tehty vain ulkoinen tarkastus. Tämä voi johtua kielimuurista tai siitä, että tieto kulkee monen mutkan kautta poliisille.

B listasi, että ulkomailla kuolleesta suomalaisesta tulisi saada seuraavat tiedot selville:

- syntymäaika, henkilötunnus
- sukunimi, etunimi
- kansalaisuus
- kotikunta Suomessa tai ulkomailla
- tämä on nimenomaan tärkeää siltä kannalta, että tehdäänkö kuolintodistusta ja selvitystä Suomessa vai ei
- rekisteripitäjä, mahdollinen seurakunta
- kuolinaika, paikka ja -syy
- kuolemanluokka
- tapahtumatiedot lyhyesti
- tieto, onko vainajalle tehty ruumiinavausta kuolinmaassa
- tieto, onko vainaja tuhkattu sekä
- kuolemanolosuhteet tietävän omaisen tai muun henkilön yhteystiedot

6.4.1 Paikallispoliisi

Paikallispoliisi muodostuu Suomessa 11:sta poliisilaitoksesta, jotka ovat Helsingin, Hämeen, Itä-Suomen, Itä-Uudenmaan, Kaakkois-Suomen, Lapin, Lounais-Suomen, Länsi-

Uudenmaan, Oulun, Pohjanmaan ja Sisä-Suomen poliisilaitokset. (Poliisi, Paikallispoliisi.) Vainajan kotipaikkakunnan poliisilla tarkoitetaan siis käytännössä paikallispoliisia.

Suomeen haudattavaksi tulevan ulkomailla kuolleen henkilön oikeuslääketieteellisestä kuolemansyyn selvittämisestä vastaa **vainajan kotikunnan poliisilaitos**. Mikäli vainajalla ei ole kotikuntaa Suomessa, oikeuslääketieteellisestä kuolemansyyn selvittämisestä vastaa sen paikkakunnan poliisilaitos, jonne vainaja on tarkoitus haudata. (Poliisihallitus 2013, 10.)

A:n mukaan kuolinviestin vieminen, kun henkilöllisyys on varmistettu, kuuluu paikallispoliisille. Keskusrikospoliisin DVI – yksikkö voi tiedustella vainajan Ante Mortem (AM) – tietoja kotipaikkakunnan poliisilta ja DVI – yksikkö toimittaa ne ulkomaan viranomaiselle. Seuraavassa kappaleessa esitellään DVI-yksikön toimintaa ja AM – tietoja tarkemmin.

6.4.2 Keskusrikospoliisi

Keskusrikospoliisi (KRP) on poliisin valtakunnallinen yksikkö, jonka toimialue kattaa koko Suomen. KRP:n tehtäviin kuuluu muun muassa kansainvälisen, järjestäytyneen, ammattimaisen, taloudellisen ja muun vakavan rikollisuuden torjunta sekä tutkinta. Poliisihallituksen ohjeen mukaisesti, Suomessa on yksi uhrintunnistus- eli DVI – yksikkö (Disaster Victim Identification) ja se on Keskusrikospoliisissa.

A:n mukaan kuolemansyyn tutkintatapauksia määrätään harvemmin KRP:lle. KRP:n DVI-yksikkö voi kuitenkin tulla avuksi yhteydenpitoon, tai se voi ottaa koko tutkinnan hoitaakseen alusta loppuun, mikäli vainajan tunnistaminen vaatii joitain erityisiä toimia.

Tuntemattoman vainajan tunnistustyö tapahtuu A:n mukaan Ante-Mortem (AM) – ja Post-Mortem (PM) – tietojen avulla.

AM – tiedot tarkoittavat vainajan elinaikaisia tietoja ja PM – puolestaan kuolemanjälkeisiä tietoja. Ulkomaan viranomaisen voi pyytää Suomen poliisilta vainajan AM – tietoja. Näitä ovat esim. hammastiedot, hoitotiedot sairaalasta, DNA, sormenjäljet ja valokuvia henkilöstä. Suomen poliisi puhuttaa vainajan omaisia saadakseen selville mm. vainajan mahdolliset arvet, luomet ja tatuoinnit. Myös vainajan yllä ollutta vaatetusta ja koruja selvitetään.

A kertoo, että samaan aikaan ulkomailla viranomaiset selvittävät vainajasta PM – tietoja. PM – tietoja ovat esimerkiksi vainajan ihonpinnassa olevat arvet, tatuoinnit, muut tuntomerkit tai vaikkapa oikeuslääketieteellisessä avauksessa vainajalta irrotettu

lonkkaimplanti. A:n mukaan implantit ovat hyviä apukeinoja tunnistuksessa, koska niistä löytyy sarjanumerot.

Suomen poliisi avustaa tunnistustyössä lähettämällä nämä Suomessa kerätyt AM-tiedot ulkomaan poliisille. AM-tietoja verrataan ulkomailla kerättyihin PM – tietoihin. AM – tiedot ovat oleellisia, koska esimerkiksi pelkkä DNA – näyte ei kerro kenenkään henkilöllisyyttä, ellei sitä voida verrata vertailunäytteeseen. Kun AM – ja PM – tietoja verrataan keskenään ja ne vastaavat toisiaan, tunnistamaton vainajan henkilöllisyys saadaan selville.

Uhrintunnistuksen protokolla on Interpolin lanseeraama, maailmanlaajuisesti käytössä oleva. Siihen kuuluvat keltaiset AM – lomakkeet ja vaaleanpunaiset PM – lomakkeet, joita käytetään lähes kaikissa maapallon maissa. Lomakkeet täytetään tietyn protokollan mukaan ja tämä mahdollistaa sen, että esimerkiksi kaikissa Euroopan maissa tunnistus tehdään samalla tavalla. Protokolla on näin ollen helposti hyväksyttävissä ja toistettavissa.

Sain tilaisuuden osallistua vapaaehtoisena opiskeluaikani Poliisiammattikorkeakoululla KRP:n järjestämään DVI - henkilöstön harjoituspäivään. Roolini harjoituspäivän aikana oli esittää vainajaa yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa. Pääsin seuraamaan läheltä, kuinka DVI – ryhmät toimivat ja täyttivät edellä mainittuja lomaketta harjoitustilanteessa. Päivä on jäänyt mieleen opettavaisena ja ikimuistoisena kokemuksena.

6.5 Oikeuslääketiede

Oikeuslääkinnästä Suomessa vastaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Oikeuslääkäreitä toimii viidellä eri alueella Suomessa. Nämä alueet ovat Etelä-Suomi (Helsinki), Lounais-Suomi ja Ahvenanmaa (Turku), Länsi- ja Sisä-Suomi (Tampere), Itä-Suomi (Kuopio) sekä Pohjois-Suomi ja Lappi (Oulu). Suluissa olevat kaupungit ovat alueen toimipisteitä.

Suomessa poliisi ja THL:n oikeuslääkäri ratkaisevat yhteistyössä ulkomailta saatujen tietojen ja asiakirjojen sekä kuoleman olosuhteiden perusteella, suoritetaanko tutkinta oikeuslääketieteellisen vai lääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisen mukaisesti. Mikäli ulkomailla suoritettu kuolemansyyn selvitys katsotaan riittäväksi, oikeuslääkäri laatii sen perusteella suomalaisen kuolintodistuksen, antaa hautausluvan ja ilmoittaa kuolemasta väestötietojärjestelmään. Mikäli ulkomailta saaduista asiakirjoista ei selviä kuolemansyy tai riittäviä tietoja vainajalle tehdyistä tutkimuksista ja tuloksia ei ole saatavilla kohtuullisessa

ajassa, poliisi määrää oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen tehtäväksi ja tutkinta etenee oikeuslääketieteellisen kaavan mukaisesti. (THL 2013, 2-3.)

On myös tilanteita, jolloin poliisi toteaa, neuvoteltuaan asiasta THL:n oikeuslääkärin kanssa, että tutkintaa ei ole perusteellista jatkaa oikeuslääketieteellisenä. Tällöin poliisi ilmoittaa asiasta vainajan kotipaikkakunnan terveyskeskuslääkärille. Siitä eteenpäin terveyskeskuksen virkalääkäri vastaa kuolemansyyn selvittämisestä lääketieteellisen kaavan mukaisesti ja laatii tarvittavat suomalaiset asiakirjat. (THL 2013, 2-3.)

B toi haastattelussa esiin, että eri alueilla voi esiintyä vaihtelua käytänteissä ja ulkomailla kuolleiden suomalaisten tutkittavien tapausten määrässä. Esimerkiksi Pohjois-Suomen ja Lapin alueella pääosa ulkomailla kuolleista tulee Ruotsista.

B:n mukaan oikeuslääkärin tulisi osallistua ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaan aina, eli ainakin selvittää, pitääkö tutkia. Yleisimpiä tapauksia ovat joko loma- tai muulla matkalla ulkomailla kuolleet, joilla on kotiosoite Suomessa. Oikeuslääkäri ei osallistu tutkintaan tapauksissa, kun vainajalla ei ole kotiosoitetta Suomessa, eikä tätä haudata Suomeen. Onkin siis tärkeä erottaa, että Suomen kansalaisella ei välttämättä ole kotiosoitetta Suomessa.

Mikäli vainaja, jolla on kotiosoite Suomessa, kotiutetaan tuhkattuna, oikeuslääkärin tulee tehdä myös tällöin kuolintodistus suomalaista tilastointia varten. Tuhkasta ei voi selvittää kuolinsyytä, joten onkin tärkeää, että oikeuslääkäri saa poliisilta riittävät tiedot henkilön aiemmasta terveydentilasta, tapahtumista kuolinmaassa sekä kuolemansyyn selvittämiseksi tehdyistä toimenpiteistä.

B:n mukaan on epärealistista, että kaikille ulkomailla kuolleille suomalaisille tehtäisiin ruumiinavaus Suomessa. Ainoastaan valikoiduissa tapauksissa on aihetta suorittaa ruumiinavaus Suomessa. Toki sillä voidaan saada uutta tietoa kuolinsyytä. Ulkomailta tulevat kuolintodistukset voivat nimittäin olla epätarkkoja, niissä ei ole välttämättä kuolinsyytä ollenkaan, siitä ei saa selvää tai se on väärä.

B toi esiin myös, että mikäli vainaja tuodaan Suomeen lentorahtina tai mahdollisesti maakuljetuksenakin, on vainaja palsamoitu. Palsamointi estää esimerkiksi alkoholimäärityksen ja palsamointi on terveysriski avaushenkilökunnalle sekä kaikille, jotka

palsamoinnin kanssa ovat tekemisissä. Palsamointi muuttaa myös kudosten ulkonäköä ja löydöksiä.

6.6 Yhteistyö

Poliisi tekee yhteistyötä kotimaassa useiden eri tahojen kanssa, sekä tarvittaessa ulkomaan viranomaisten kanssa. A:n mukaan Poliisi tekee Suomessa paljon yhteistyötä etenkin THL:n kanssa, sillä kaikki ruumiinavauspisteet kuuluvat nykyään sen alaisuuteen.

A kertoi, että KRP:n DVI-yksiköstä voidaan tarvittaessa lähettää henkilöstöä avustamaan paikallisia viranomaisia tunnistustyössä. Tämän on kuitenkin tapahduttava paikallisen viranomaisen pyynnöstä. Henkilöstön lähettäminen Suomesta helpottaa yksinkertaisesti esim. suomalaisten puhuttamista kohdemaassa ja suomalaisten asiakirjojen ymmärtämistä. Suomen DVI – yksikkö tekee tiivistä yhteistyötä pohjoismaisten DVI – yksiköiden kanssa ja heillä on mm. yhteinen koulutus vuosittain. Tietojen vaihtaminen DVI – yksikön toimesta onnistuu helposti, sillä heillä on suora yhteys mm. Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin vastaaviin yksiköihin.

Poliisi voi tarvittaessa olla yhteydessä kuolinmaan viranomaisiin saadakseen lisätietoa vainajaan liittyen. B:n mukaan he eivät ole yhteydessä vainajan kuolinmaahan lainkaan, sillä heillä ei ole siellä kontakteja ja poliisi on se taho, jonka tulee hankkia ne tiedot, jotta ne ovat valideja.

B:n mukaan poliisi ja oikeuslääkäri toimivat yhteistyössä jo heti tutkinnan alkuvaiheessa, kun päätetään, onko asiassa lisäselvityksen tarvetta ja millä tavalla se tehdään, vai ovatko vainajan mukana tulleet kaikki tarvittavat asiakirjat. B:n mukaan se, että kaikki asiakirjat olisivat heti mukana, on harvinaista, mutta mahdollista. Yhteistyötä on myös silloin kun päätetään tehdä ainoastaan kuolintodistus ja odotetaan eri tahoilta tarvittavia asiakirjoja.

B toteaa, että tapaukset voivat olla hyvinkin aikaa vieviä, vaikka ne olisivat loppujen lopuksi yksinkertaisia. Tämä johtunee siitä, että kaikissa maissa on vähän eri käytännöt, eri maista tulee erinäköiset asiakirjat, tai niitä ei tule ollenkaan ja kielimuuri voi olla suuri. Kielimuuri nousee eteen etenkin maissa, joissa ei ole sama kirjoitusjärjestelmä käytössä.

6.7 Haasteet

A nimeää yhdeksi haasteeksi virheellisen tunnistamisen ulkomailla, joka on pahimmillaan mennyt läpi Suomessakin. A:n mukaan tunnistamisongelmaan on kuitenkin puututtu ja ulkomailta tulleet vainajat pyritään tunnistamaan joko hampaiden, DNA:n tai sormenjälkien perusteella. A kertoi, että hampaat ovat hyvä tunnistuskeino, sillä ne säilyvät hyvin, jopa tulipalosta ja lähes kaikista suomalaisista löytyy hammaskartat. Tulevaisuuden haasteena A näkee, että suomalaisia matkustaa ulkomailla paljon, joiden matkustamisesta ei tiedetä kovinkaan, jolloin tunnistaminen vaikeutuu. A:n mukaan jokaisessa tapauksessa voi toki olla omat yksittäiset haasteensa.

A kertoo, että Euroopan maiden kanssa ainut haaste liittyy lähinnä byrokratiaan. Suomi on yksi harvoja maita Euroopassa, missä poliisi johtaa tutkintaa. Muissa maissa sen tekee yleensä joko syyttäjä, tuomioistuin tai muu tutkintatuomari. Tämä aiheuttaa joskus pientä haastetta maiden käytäntöjen eroavaisuuksista johtuen. Muuten yhteistyö Euroopan maihin sujuu hyvin. Maailmanlaajuisesti on olemassa maita, joihin yhteistyö ei suju niin hyvin taikka jouhevasti, eikä tietoja välttämättä saada lainkaan.

Haasteena on B:n mukaan tapausten yksilöllisyys. Tapaukset tulevat aina eri paikoista ja erilaisine asiakirjoineen, jolloin ei pysty toimimaan suoraan rutiinilla. B on havainnut, että joskus pienempien paikkakuntien poliisilla ei aina ole tietoa, että se on heidän velvollisuus hankkia nämä tarvittavat tiedot. Isommilla paikkakunnilla, ja poliiseilla, jotka tekevät tämän kaltaista tutkintaa useammin, on tieto hyvin hallussa. B haluaa kiittää poliisia siitä, että siinä vaiheessa kun poliisi tietää osansa asiassa, ryhtyy poliisi yleensä hyvin tarmokkaasti hankkimaan asiakirjoja ja muita tietoja. B kokee, että tilanteista on aina selvitty hyvin ja hyvässä yhteistyössä.

6.7.1 Kehittäminen

Sosiaalisen median hyödyntäminen ja esimerkiksi sieltä löytyvien ihmisten selfie-kuvien hyödyntäminen on A:n mukaan yksi kehitysmahdollisuus tunnistamisen osalta. Usein selfie – kuvissa ihmiset hymyilevät ja hampaiden siluetti on yksilöllinen, joten tätä voi käyttää apuna tunnistamisessa. Hampaista, sormenjäljistä ja DNA:sta tunnistaminen ovat perinteisesti hyviä tunnistamiskeinoja ja ne todennäköisesti tulevat vielä kehittymään.

A nostaa esille myös kansainvälisen Plass Data – järjestelmän, jonka saaminen käyttöön Suomessa ja sen saaminen toimivaksi kehittäisi DVI – toimintaa. Järjestelmään kootaan kaikki kadonneet henkilöt ja tunnistamattomat vainajat.

Toimintatavat eivät ole täysin yhtenäisiä oikeuslääketieteessäkään. B toivookin, että ensi vuoden puolella muuttuva lainsäädäntö ja sitä seuraavat ohjeistukset saataisiin poliisille ja oikeuslääkintään niin yksiselitteisiksi kuin mahdollista, jotta tulkinnan varaa olisi mahdollisimman vähän. Tällä tavoin tutkintaa voisi kehittää tulevaisuudessa.

7 YHTEENVETO

Teoriaosuuden ja haastatteluiden pohjalta ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinnan etenemistä käytännössä voisi tiivistää seuraavasti:

- Pääsääntöisesti kuolemansyy selvitetään siinä maassa, missä kuolema on tapahtunut.
- Tieto ulkomailla kuolleesta suomalaisesta tulee kuolinmaan viranomaisen tai edustuston kautta ulkoministeriöön ja sieltä Suomen poliisille.
- Suomeen haudattavan vainajan kuolemansyyn tutkinnasta vastaa vainajan kotipaikkakunnan poliisi.
- Poliisin on hankittava riittävästi tietoa kuolinolosuhteista sekä vainajalle ulkomailla tehdyistä kuolemansyyn selvittämistoimenpiteistä.
- Ruumiinavaus tehdään Suomessa vain harvoille ulkomailla kuolleille suomalaisille.
- Ennen kuin vainaja voidaan Suomessa haudata, on lääkärin laadittava asiassa suomalainen hautauslupa.
- Kaikista vainajista, joilla on kotikunta Suomessa, laaditaan suomalainen kuolintodistus.
- KRP:n DVI-yksikkö voi avustaa yhteydenpidossa ulkomaille, tai ottaa tapauksen hoidettavakseen, mikäli vainajan tunnistaminen sitä vaatii.
- Pääsääntöisesti omaiset vastaavat vainajan kotiuttamisesta Suomeen tai hautaamisesta ulkomaille.

Lainsäädännön uudistus kuolemansyyn selvittämisestä koetaan tarpeelliseksi. Tämän hetkinen lainsäädäntö ei ole riittävän tarkkaa ja ohjeistuksissa voi esiintyä eroavaisuuksia, jonka vuoksi tilanne voi olla usein vähintäänkin epäselvä.

Ulkomailla kuolleen suomalaisen mukana tulevien asiakirjojen tiedot tapahtumista ja kuolemansyyn selvittämiseksi tehdyistä toimenpiteistä voivat olla puutteelliset tai niitä on vaikea tulkita. Tilanne on siis edelleen ainakin osittain sama, kuten Kiiski (2009) kirjassaan totesi luvussa 3.1.

Haastavaa on myös, että tapauksia on harvakseltaan ja ne ovat usein aina erilaisia, omine haasteineen, minkä vuoksi tutkintaan ei pääse syntymään rutiinia. Etenkin pienemmillä poliisiasemilla ulkomailla kuolleiden suomalaisten tutkintatapauksia tulee eteen suhteellisen harvoin.

7.1 Jatkotutkimukset

Uusi lakimuutos astuu voimaan ensi vuoden puolella, vuonna 2021, joten tässä vaiheessa on mahdotonta tietää, millaisia vaikutuksia lakimuutoksella on lopulta ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaan. Jatkotutkimuksella tulevaisuudessa voitaisiin selvittää mikä on ammattilaisten kokemus asiasta; selkeyttikö ja yhtenäistikö lakimuutos ohjeistuksia, toimintatapoja sekä viranomaisten vastuualueita? Mikä toimii, mikä ei? Aihetta voisi lähestyä lisäksi vielä enemmän paikallispoliisin näkökulmasta.

Aiheesta voisi tehdä myös toiminnallisen opinnäytetyön eli laatia selkeän oppaan uuden lakimuutoksen astuttua voimaan. Opas olisi hyödyllinen apuväline kaikille, jotka kohtaavat työssään ulkomailla kuolleiden suomalaisten tapauksia. Oppaan voisi halutessaan kohdistaa tarkemmin jonkin tietyn, esimerkiksi oman työharjoittelupaikan poliisilaitoksen alueelle, jolloin opas palvelisi käyttäjiään kenties vielä tehokkaammin.

Jatkossa voisi myös tutkia COVID-19 koronaviruksen vaikutusta kuolemansyyn tutkintaan. Voidaanko koronaviruksen todeta nostaneen esimerkiksi ulkomailla asuvien suomalaisten kuolemantapausten määrää? Aiheuttaako koronavirus kenties laskua ulkomailla syystä taikka toisesta vierailevien suomalaisten kuolemantapausten määrässä, kun matkustusta on rajoitettu ja matkustaminen on vähentynyt huomattavasti vuonna 2020? Onko koronaviruksella muita vaikutuksia ulkomailla kuolleiden kuolemansyyn tutkintaan?

8 POHDINTAA

Koen, että tästä opinnäytetyöstä ja sen laatimisesta on hyötyä paitsi itselleni ammattitaidon kehittymisen kannalta, mutta myös muille aiheen parissa jo työskenteleville, muun muassa helpottamaan ja nopeuttamaan prosessia sekä tiedonhakua, kun aiheeseen liittyviä säännöksiä ja toimintatapoja on koottuna yhteen teokseen. Aihe on luonnollisesti aina jossain määrin ajankohtainen. Aiemmin esitettyjen tilastotietojenkin perusteella on selvää, että suomalaisen kuolema ulkomailla on harvinaista verrattuna kotimaassa kuolemiseen. Kuitenkin yli 500 kuolemaa ulkomailla vuosittain tarkoittaa, että näitäkin tapauksia tulee poliisille tutkittavaksi aina silloin tällöin.

Alkukesästä eli toive, että koronapandemia hellittäisi syksyä kohden, mutta näin ei käynyt. Järkevin vaihtoehto oli välttää lähikontakteja ja suorittaa haastattelut puhelimitse. Olin tyytyväinen käytyihin haastatteluihin. Tekniikan kanssa ei ollut ongelmia ja sain kattavasti vastauksia kysymyksiini myös puhelimitse. Haastatteluiden nauhoittaminen oli ehdottoman tärkeää ja se onnistui onneksi myös puhelinhaastattelussa. Nauhurin tallentaessa puhetta, pystyin kunnolla keskittymään itse haastatteluun, eikä huomiotani vienyt jatkuva muistiinpanojen kirjaaminen. Vastauksiin oli helppo palata litteroinnin avulla, eikä tarvinnut toimia pelkän oman muistin varassa.

Opinnäytetyötä laatiessani havaitsin, että tietopohjan kasaaminen, haastatteluiden litterointi sekä vastausten analysointi oli työläämpää ja vei paljon enemmän aikaa, mitä olin ajatellut. Kirjoitusprosessin alussa tuntui, että tekstiä oli paikoin vaikea saada kasaan. Loppuvaiheessa kuitenkin havaitsin, että aineistoa oli kerääntynyt runsaasti kasaan. Aiheen rajauksessa pysymiseen täytyi todella keskittyä, ja tekstiä joutui tiivistämään useampaan kertaan.

Haastatteluita oli alun perin tarkoitus olla kolme. Kolmannen haastateltavan löytäminen osoittautui yllättäen haastavaksi. Lähestyin sähköpostitse tai puhelimitse tutkijoita eri poliisilaitosten alueilta, joiden tiesin työskentelevän kuolemansyyn tutkinnan parissa. Osa ei harmikseni vastannut haastattelupyyntöön mitään ja osa taas vastasi ymmärrettävästi, ettei suostu haastatteluun, sillä työuralla vastaan ei ollut tullut yhtäkään tai kovin montaa ulkomailla kuollutta henkilöä.

Opinnäytetyön johdanto – kappaleessa listattiin kysymyksiä, joihin tällä opinnäytetyöllä pyrittiin löytämään vastauksia. Mielestäni opinnäytetyön tavoitteessa, kattavan tietopaketin

muodostamisessa, kuitenkin onnistuttiin teoriapohjan ja sitä täydentävien haastattelujen avulla.

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä ei julkaistu haastateltavien henkilöiden nimiä, vaan heistä puhuttiin anonymisti kirjainten avulla. Haastateltavien työnkuvasta kerrottiin ainoastaan yleisellä tasolla. Näin haastateltavieni yksityisyys säilyi, eikä heitä voi tunnistaa nimeltä opinnäytetyön perusteella. Haastatteluiden äänitallenteet ja niiden litteroinnit poistettiin heti, kun se oli mahdollista opinnäytetyön valmistamisen kannalta.

Opinnäytetyön kirjallisiin ja etenkin sähköisiin (Internet-sivustot, lehtiartikkelit) lähteisiin suhtauduttiin kriittisesti. Käytettyjen lähteiden varmistettiin olevan ajantasaisia. Kolmannen haastattelun olisin toivonut tuovan opinnäytetyöhöni lisäarvoa etenkin paikallispoliisin näkökulmasta. Useampi haastattelu takaisi laajemman ja luotettavamman tutkimustuloksen. Lisäksi, kuten oikeuslääkäri haastattelussa totesi, eri alueilla voi esiintyä vaihtelua käytänteissä ja tapausten määrässä. Haastattelemalla toista oikeuslääkärää eri alueelta, olisi saanut kattavammin tietoa oikeuslääketieteen osuudesta. Koen kuitenkin, että tämä yksikin oikeuslääkärin haastattelu antoi hyvän kokonaiskuvan oikeuslääketieteen roolista ja toimenpiteistä yleisesti tässä tutkinnassa. Poliisi ja oikeuslääkäri, joita sain haastatella, ovat alansa pitkäaikaisia ammattilaisia. Heillä on käytännön työkokemusta ja näkemyksiä ulkomailla kuolleiden suomalaisten kuolemansyyn tutkinnasta. Heidän haastatteluvastauksensa tukivat ja täydensivät hankittua teoretietoa.

LÄHTEET

Auranen, Santeri & Huhta, Ville 2019: Kuolinviestin toimittaminen.

Poliisiammattikorkeakoulu AMK-opinnäytetyö. Luettavissa:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/227287/ON_Auranen_Huhta.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Council of Europe: Agreement on the Transfer of Corpses. Luettavissa:

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/080> Luettu

11.10.2020.

Council of Europe: Appendix to the Agreement on the Transfer of Corpses (ETS no. 080).

Luettavissa:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007617c> Luettu 11.10.2020

Digi- ja väestötietovirasto: Ulkomailla tapahtunut kuolema

Luettavissa: <https://dvv.fi/ulkomailla-tapahtuneen-kuoleman-ilmoittaminen1> Luettu

13.11.2020

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere,

Vastapaino.

Finanssiala ry (FA): Vakuutustutkimus 2020. Luettavissa: [Vakuutustutkimus 2020](#) Luettu

14.11.2020.

Gavrilov, Pekka 2013: Kuolemansyynytutkimuksen laatu – poliisin tuottamien kuolemansyyn

tutkintailmoitusten tarkastelua. Poliisiammattikorkeakoulu: Poliisipäällikön tutkinto

Haastateltava A. Poliisi, puhelinhaastattelu 21.09.2020

Haastateltava B. Oikeuslääkäri, puhelinhaastattelu 16.10.2020

Haikansalo, Anu & Korander, Timo 2020: Opinnäytetyöohje 02/2020. Luettavissa:

https://www.polamk.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polamkwwwstructure/61114_ONohje2019.pdf?d5763bb29da8d788 Luettu 1.5.2020

Hakala, Juha T. 2004: Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki, Gaudeamus.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain, terveyden-suojelulain sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain muuttamisesta. Hankenumero STM078:00/2019. Säädösvalmistelu. Luettavissa: <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM078:00/2019#lainvalmistelu> Luettu 8.11.2020

Kimmo K. Kiiski, 2009: Poliisin rooli kuolemansyöntutkinnassa. Luettavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88350/Oppikirjoja%2018.pdf> Luettu 1.8.2020

Kivistö, Mikko 2020: Vainajan ulkoisen tarkastuksen tekeminen: poliisin tukidokumentti vainajan ulkoisen tarkastuksen tekemiseen. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/341808/ON_Kivist%c3%b6.pdf?sequence=2&isAllowed=y

KRP: Kansainvälisten virka- ja oikeusapuasioiden käsikirja, luku Kansainväliset kuolintapaukset. Sisäinen lähde. Luettu 12.5.2020.

Lausuntokierroksella kommentoitavana oleva luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain, terveydensuojelulain sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain muuttamisesta. 17.6.2020. Luettavissa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/76827430-9d84-4730-bd02-b33b3e9520f2/7c709ec0-0e8e-4f65-a7f3-91064607884c/ESITYS_20200713112516.pdf Luettu 8.11.2020

MTV-selvitys: Ulkomailla kuolee vuosittain satoja suomalaisia – joka neljännen kuolinsyy jää mysteeriksi. Luettavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/mtv-selvitys-ulkomailla-kuolee-vuosittain-satoja-suomalaisia-joka-neljannen-kuolinsyy-jaa-mysteeriksi/6754462> Luettu 11.10.2020

Poliisi: Keskusrikospoliisi.

Luettavissa: https://www.poliisi.fi/suomi100/keskusrikospoliisin_DVI_yksikk%C3%B6_pit%C3%A4%C3%A4_huolta_vainajan_viimeisesta_matkasta Luettu 8.11.2020

Poliisi: Poliisitutkinta.

Luettavissa: https://www.poliisi.fi/rikokset/rikoksen_esitutkinta/poliisitutkinta Luettu 8.11.2020

Poliisi: Paikallispoliisi. Luettavissa:

https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/organisaatio/paikallispoliisi Luettu 12.11.2020

Poliisihallituksen lausunto POL-2020-37858 10.07.2020 (Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö VN/9812/2020). 10.07.2020. Luettavissa:

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/76827430-9d84-4730-bd02-b33b3e9520f2/62d0db25-3a5b-432a-a358-3c6fb8ae710d/LAUSUNTO_20200713134252.PDF Luettu 8.11.2020

Poliisihallitus 2013 Poliisitutkinta kuoleman johdosta 2020/2013/4591. Ohje. Sisäinen lähde.

Poliisihallitus 2016 Kirje: Poliisitutkinta kuoleman johdosta POL 2016-1530. Kirje. Sisäinen lähde.

Poliisihallitus 2018: Poliisin uhrintunnistustoiminta. Poliisihallituksen ohje POL-2017-15821. Sisäinen lähde.

Rantaeskola Satu (toim.) 2014: Poliisilaki – kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirja. Luettavissa:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86690/Oppikirjoja_23_poliisilaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 1.8.2020

Sisäministeriö: Ulkosuomalaiset ovat ulkomailta asuvia Suomen kansalaisia.

Luettavissa: <https://intermin.fi/maahanmuutto/ulkosuomalaiset> Luettu 11.10.2020

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) lausuntopyyntö: VN/9812/2019, Luettavissa:

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/76827430-9d84-4730-bd02-b33b3e9520f2/9d7b5446-bff3-4372-8ee0-144dcb68edb8/LAUSUNTOPYYNTO_20200713112503.pdf

Luettu 8.11.2020

Soukkio, Toni 2019: Vinkit kuolleiden käsittelyyn: mietteitä ja ajatuksia kuolemansyyntutkintaan ja kuolleiden käsittelyyn. Poliisiammattikorkeakoulu AMK-opinnäytetyö. Luettavissa:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/172456/ON_Soukkio.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Suomi.fi – tietoa ja palveluja elämäsi tilanteisiin. Läheisen kuolema, kun läheinen on kuollut ulkomailla. Luettavissa:

<https://www.suomi.fi/muut-kielet/viittomakieli/kansalaiselle/parisuhde-ja-perhe/laheisen-kuolema/opas/kuolemantapauksen-sattuessa/kun-laheinen-on-kuollut-ulkomailla/video/0>

Luettu 8.11.2020.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolleet 2019. Helsinki: Tilastokeskus

Luettavissa: http://www.stat.fi/til/kuol/2019/kuol_2019_2020-04-24_tie_001_fi.html

Luettu 8.11.2020

THL:n sisäinen ohje: Ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn selvittäminen ja hautaaminen Suomeen (5.11.2013) Luettavissa:

<https://thl.fi/documents/10531/966935/OHJE+Ulkomailla+kuolleen+suomalaisen+kuolemansyyn+selvitt%C3%A4minen+VALMIS+061113.pdf/d7709d2c-129d-470a-ab4a-93fd8bacf718> Luettu 31.7.2020

Taulukko 1: Muuttoliike, Tilastokeskus. Tilastokeskuksen PxWeb-tietokannat.

Ulkoministeriön Konsuliasioden yksikkö (KPA-10), sähköposti 23.10.2020.

Vuorisalo, Pirita 2019: Suomen Uhrintunnistusoppaan laatiminen. Laurea AMK-opinnäytetyö. Luettavissa:

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/191735/Vuorisalo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Hei!

Kiitos, että suostuit tähän haastatteluun. Haastattelu käydään Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyöni käsittelee poliisin roolia ja toimenpiteitä ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinnassa. Työn tavoitteena on muodostaa kattava tietopaketti aiheesta ja tuoda esiin mahdollisia kehitettäviä kohteita tutkintaprosessissa.

Toteutan työn teemahaastatteluiden avulla. Tarkoitukseni on haastatella opinnäytetyöhöni kahta poliisia ja yhtä oikeuslääkärää. Kirjoitan opinnäytetyöhön lyhyen esittelyn kunkin haastateltavan työnkuvasta yleisesti. En julkaise opinnäytetyössäni haastateltavien nimiä, vaan käytän haastateltavista kirjaimia A, B ja C. Nauhoitan haastattelut muistiinpanojeni tueksi. Nauhoitteet ja niiden litteroinnit poistan, kun opinnäytetyö on valmis.

Haastattelu kestää arviolta noin 30-40 minuuttia. Alla haastattelukysymykset poliisille:

- *Kerrotko alkuun hieman työstäsi poliisina.*
- *Kuinka usein kohtaat ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaa työssäsi?*

TEEMA 1. Ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinta

- *Minkälaisissa tapauksissa poliisi aloittaa kuolemansyyn tutkinnan ulkomailla kuolleesta suomalaisesta?*
- *Mistä poliisi saa tiedon ulkomailla kuolleesta suomalaisesta?*
- *Miten tutkintaprosessi käytännössä etenee?*

TEEMA 2. Poliisin rooli ja toimenpiteet

- *Mikä on poliisin rooli ja toimivalta tässä tutkinnassa?*
- *Mitä toimenpiteitä Keskusrikospoliisille kuuluu?*
- *Mitä toimenpiteitä vainajan kotipaikkakunnan poliisille kuuluu?*

TEEMA 3. Yhteistyö

- *Mitä yhteistyötä poliisilta edellytetään vainajan kuolin maan viranomaisten kanssa ja miten se toteutetaan?*
- *Mitä yhteistyötä poliisilta edellytetään Suomessa eri tahojen kanssa?*

TEEMA 4. Kehittäminen

- *Oletko havainnut haasteita taikka ongelmia tässä tutkinnassa?*
- *Miten ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaa voisi mielestäsi jatkossa kehittää?*

Olethan yhteydessä, mikäli Sinulla heräsi kysyttävää haastattelusta tai opinnäytetyöstäni.

Ystävällisin terveisin,

Inka-Liina Marttala

Poliisiammattikorkeakoulun opiskelija

Hei!

Kiitos, että suostuit tähän haastatteluun. Haastattelu käydään Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyöni käsittelee poliisin roolia ja toimenpiteitä ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinnassa. Työn tavoitteena on muodostaa kattava tietopaketti aiheesta ja tuoda esiin mahdollisia kehitettäviä kohteita tutkintaprosessissa.

Toteutan työn teemahaastatteluiden avulla. Tarkoitukseni on haastatella opinnäytetyöhöni kahta poliisia ja yhtä oikeuslääkärinä. Kirjoitan opinnäytetyöhön lyhyen esittelyn kunkin haastateltavan työnkuvasta yleisesti. En julkaise opinnäytetyössäni haastateltavien nimiä, vaan käytän haastateltavista kirjaimia A, B ja C. Nauhoitan haastattelut muistiinpanojeni tueksi. Nauhoitteet ja niiden litteroinnit poistan, kun opinnäytetyö on valmis.

Haastattelu kestää arviolta n. 30-40 minuuttia. Alla haastattelukysymykset oikeuslääkärille:

- *Kerrotko alkuun hieman työstäsi oikeuslääkärinä.*
- *Kuinka usein kohtaat ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaa työssäsi?*

TEEMA 1. Ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkinta

- *Minkälaisissa tapauksissa oikeuslääkäri osallistuu ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaan?*

TEEMA 2. Oikeuslääketieteen rooli

- *Mikä on oikeuslääketieteen rooli tässä tutkinnassa ja mitä toimenpiteitä oikeuslääkäriltä vaaditaan?*

TEEMA 3. Yhteistyö

- *Mitä yhteistyö poliisin kanssa pitää sisällään tässä tutkinnassa?*

TEEMA 4. Kehittäminen

- *Oletko havainnut haasteita taikka ongelmia tässä tutkinnassa?*
- *Miten ulkomailla kuolleen suomalaisen kuolemansyyn tutkintaa voisi mielestäsi jatkossa kehittää?*

Olethan yhteydessä, mikäli Sinulla heräsi kysyttävää haastattelusta tai opinnäytetyöstäni.

Ystävällisin terveisin,

Inka-Liina Marttala

Poliisiammattikorkeakoulun opiskelija